

Świat Polska Łódź

Studia z dziejów społecznych
i narodowościowych

MAPA

pod redakcją

Witolda Jarno i Krzysztofa Lesiakowskiego

**Świat
Polska
Łódź**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Świat Polska Łódź

Studia z dziejów społecznych
i narodowościowych

pod redakcją

Witolda Jarno i Krzysztofa Lesiakowskiego

Witold Jarno, Krzysztof Lesiakowski – Uniwersytet Łódzki
Wydział Filozoficzno-Historyczny, Katedra Historii Polski i Świata po 1945 r.
90-219 Łódź, ul. A. Kamińskiego 27a

RECENZENT

Marek Dutkiewicz

REDAKTOR INICJUJĄCY

Iwona Gos

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Bogusław Pielat

SKŁAD I ŁAMANIE

Aleksander Bołdyrew

PROJEKT OKŁADKI

Sebastian Buzar

Dane do zdjęć wykorzystanych na okładce znajdują się na s. 515

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

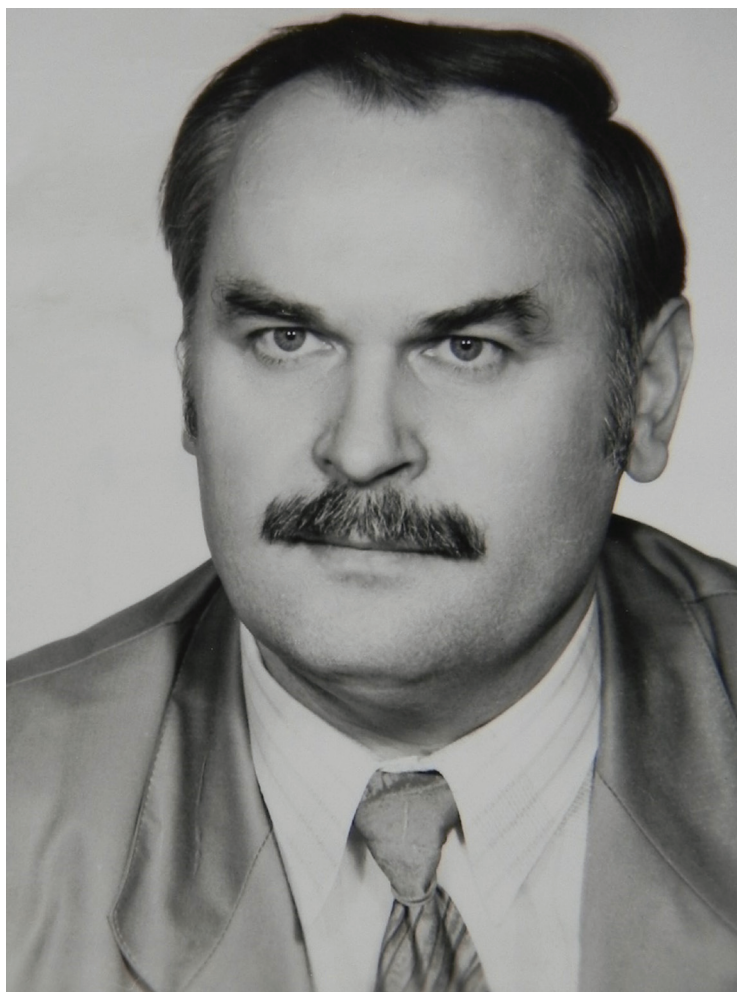
Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09580.19.0.K

Ark. 30,0; ark. druk. 32,25

ISBN 978-83-8142-998-6

e-ISBN 978-83-8142-999-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. 42 665 58 63

**Profesorowi nadzwyczajnemu UŁ,
dr. hab. Leszkowi Olejnikowi
z okazji 65. rocznicy urodzin**

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
<i>Profesor nadzwyczajny doktor habilitowany Leszek Olejnik – sylwetka badacza</i> (WITOLD JARNO, KRZYSZTOF LESIAKOWSKI)	13
CZĘŚĆ I. MEANDRY POLITYKI	
JOLANTA A. DASZYŃSKA, <i>Kilka refleksji na temat niewolnictwa w czasie kryzysu Missoury 1819–1820</i>	29
JOANNA MAJ, <i>O utrzymanie jedności hindusko-muzułmańskiej na subkontynencie indyjskim. Działalność polityczna Maulana Azada (1888–1958)</i>	47
ALBIN GŁOWACKI, <i>Korekta rozbioru Polski. Drugi pakt Ribbentrop–Mołotow</i>	67
DARIUSZ ROGUT, <i>Japońscy jeńcy wojenni w obozach sowieckich – zarys historii</i>	85
WOJCIECH MARCINIAK, <i>Sybir na taśmie filmowej. Motyw zesłania i łagru w wybranych polskich filmach fabularnych XX i początków XXI w.</i>	105
MAGDALENA POGOŃSKA-POL, <i>Arabskie plany pokojowe w konflikcie blischowschodnim po 1967 r.</i>	125
CZĘŚĆ II. SPRAWY NARODOWOŚCIOWE	
ANDRZEJ LECH, <i>Słowiańskie mniejszości narodowe w myśli agrarystycznej polskiego ruchu ludowego</i>	147
TADEUSZ DUBICKI, <i>Organizacje polonijne na Bukowinie (Rumunia) w latach 1918–1940</i>	165
WITOLD JARNO, <i>Oficerowie garnizonu łódzkiego zamordowani w Związku Radzieckim wiosną 1940 r.</i>	183
MICHAŁ TURSKI, <i>Niemcy w regionie łódzkim 1945–1950</i>	195
EWELINA ŚLĄZAK, <i>Władze państwowe wobec przejmowania przez katolików kościołów ewangelicko-augsburskich na terenie Łodzi w latach 1945–1956</i>	219
DAMIAN KASPRZYK, <i>Idea Łodzi – miasta wielu kultur jako projekt tożsamościowy na tle współczesnych tendencji regionalistycznych</i>	241

CZĘŚĆ III. DZIEJE ŁODZI I REGIONU

ZBIGNIEW ANUSIK, <i>Blaski i cienie sprawowania władzy w mieście w wieku XVIII. Przypadek rodziny Kwiatkowskich z Sieradza</i>	263
JAROSŁAW KITA, <i>Spółeczności prywatnych miast i miasteczek Królestwa Polskiego w XIX wieku. Postulaty i pytania badawcze</i>	271
WIESŁAW PUŚ, <i>Kapitał żydowski w przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego w latach 1879–1913</i>	291
PRZEMYSŁAW STAWARZ, <i>Ksiądz płk Józef Panaś wobec zagadnień społeczno-gospodarczych II Rzeczypospolitej. Analiza wybranych tekstów prasowych</i>	311
PRZEMYSŁAW WAINGERTNER, <i>Tymczasowa stolica polskiej nauki i kultury? Łódź w latach 1945–1949</i>	331
KONRAD BANAŚ, <i>Przesiedlenia ludności z powiatu sieradzkiego na Ziemię Odzyskane w latach 1945–1950</i>	343
PIOTR BUDZYŃSKI, <i>Czapka studencka Uniwersytetu Łódzkiego i jej symboliczne znaczenie w pierwszych latach funkcjonowania uczelni</i>	371
KAROLINA FEDER, <i>Przewodniczący łódzkiej delegatury Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym w latach 1945–1954</i>	385
GRZEGORZ MNICH, <i>Środowisko dziennikarskie w Łodzi w latach 1957–1970</i>	401
RAFAŁ CHOJNACKI, <i>Początki społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w okresie solidarnościowym. Powstanie i działalność Klubu Inteligencji Katolickiej oraz Stowarzyszenia Adwokatów i Aplikantów Adwokackich w Łodzi</i>	423
KRZYSZTOF LESIAKOWSKI, <i>Zaopatrzenie mieszkańców Łodzi w artykuły konsumpcyjne w końcu lat osiemdziesiątych XX w.</i>	447
Bibliografia	465
Indeks osobowy	495

WSTĘP

Główne zadania pracowników naukowych to prowadzenie badań naukowych i dydaktyka. Praca w archiwach, bibliotekach czy laboratoriach, wykłady, konferencje oraz przygotowywanie kolejnych publikacji – wypełniają ich czas. Czy w tym wyraźnie zdefiniowanym świecie są chwile na świętowanie, zastrzegając, że nie chodzi tu o prywatne uroczystości? Praktyka pokazuje, że w codzienności akademickiej zdarzają się momenty wspólnego celebrowania. Poza okazjami takimi, jak rocznice powstania uczelni, rzadziej instytutu czy katedry, jak i sympatycznymi momentami związanymi z awansami na kolejne stopnie naukowe, mamy jeszcze jubileusze ludzi nauki. Zachęcają one do wspólnych uroczystości z jubilatem, które stają się – nie tylko wśród historyków – okazją do spojrzenia w przeszłość, na dokonania „bohatera dnia”, jak i zachętą do złożenia mu gratulacji. Warto jednak zadbać, aby po uczczeniu jubileuszu pozostały nie tylko wspomnienia, z pewnością miłe, ale jednak dość ulotne. Materialnym śladem świętowania społeczności akademickiej może być księga jubileuszowa – dzieło, które powinno łączyć motyw uroczystego obchodzenia rocznicy z tym, co jest „chlebem powszednim” pracowników naukowych, czyli badaniami i publikowaniem ich wyników.

Takie właśnie cele przyświecały inicjatywie przygotowania i wydania poniższej książki. Osoba Jubilata, prof. Leszka Olejnika i 65. rocznica Jego urodzin spowodowały, że bez specjalnego zachęcania udało się stworzyć zespół, który zechciał włączyć się w to przedsięwzięcie. Warto podkreślić, że są to osoby, które współpracowały lub ciągle współpracują z Profesorem, posiłkowały się Jego publikacjami bądź przygotowywały swoje prace naukowe pod Jego kierownictwem, ale przede wszystkim, są to osoby, które Go dobrze znają. Niezależnie od tego, czy ta znajomość trwała dwadzieścia-trzydzieści lat, czy też znacznie krócej, każdy z członków zespołu uznał, że jubileusz prof. Olejnika jest okazją, żeby Mu pogratulować, nierzadko serdecznie podziękować lub przypomnieć o swojej sympatii.

Z uwagi na fakt, że w grupie autorów, którzy podjęli się napisania artykułów, znaleźli się badacze – głównie historycy – mający dość odległe od siebie

zainteresowania badawczo-naukowe, niełatwo było ustalić wspólną dla tomu platformę tematyczną. Niewątpliwie ma ona szerokie ramy, co przełożyło się na pojemny tytuł: *Świat – Polska – Łódź. Studia z dziejów społecznych i narodowościowych*. Należy jednak podkreślić, że uzasadnienie dla takiego właśnie tytułu znajdujemy w przebiegu kariery naukowej i dydaktycznej prof. Olejnika. Patrząc na ścieżkę zawodową i dorobek publikacyjny Jubilata łatwo zauważyć, że specjalizuje się on w polityce narodowościowej Polski po 1945 r. Badał jednak i ciągle studiuje także różne aspekty historii Łodzi oraz regionu, a poza tym – zwłaszcza w dydaktyce – podejmował sprawy międzynarodowe i to nie tylko w wymiarze europejskim. Stąd wydzielenie w strukturze tomu trzech odrębnych części: I. Meandry polityki, II. Sprawy narodowościowe, III. Dzieje Łodzi i regionu. Poszczególne segmenty mają różną objętość: pierwszy liczy sześć, drugi także sześć, a trzeci aż 11 artykułów. Należy również wspomnieć, że niektóre teksty sprawiły redaktorom tomu sporo trudności z ich zakwalifikowaniem do określonej grupy – czasem należało w tej kwestii podjąć wręcz arbitralną decyzję. Generalnie jednak w obrębie poszczególnych części usiłowano zachować porządek chronologiczno-problemowy.

W pierwszej części tomu autorzy podejmowali takie kwestie, jak wybrane wątki dotyczące niewolnictwa w USA na początku XIX w. (prof. Jolanta Daszyńska), spory hindusko-muzułmańskie na Półwyspie Indyjskim (dr Joanna Maj), współpraca niemiecko-sowiecka w 1939 r. (prof. Albin Głowacki), los jeńców japońskich w sowieckiej niewoli po II wojnie światowej (dr Dariusz Rogut), recepcja sowieckiej polityki wobec Polaków w polskim filmie fabularnym (dr Wojciech Marciniak) czy inicjatywy na rzecz pokoju między Izraelem a jego arabskimi sąsiadami (dr Magdalena Pogońska-Pol). W drugiej części czytelnik znajdzie ciekawe rozważania dotyczące szeroko rozumianych zagadnień narodowościowych: postrzegania miejsca mniejszości słowiańskich w Polsce w myśli politycznej przedwojennego ruchu ludowego (prof. Andrzej Lech), sytuacji Polonii w Rumunii w okresie międzywojennym (prof. Tadeusz Dubicki), losu polskich oficerów z łódzkiego garnizonu Wojska Polskiego w obozach w Związku Radzieckim (dr hab. Witold Jarno), położenia mniejszości niemieckiej w Łodzi po II wojnie światowej (mgr Michał Turski i w odrębnym tekście mgr Ewelina Ślęzak), a także współczesnych interpretacji przez władze i mieszkańców Łodzi wielokulturowej przeszłości swojego miasta (dr Damian Kasprzyk). W najobszerniejszej, trzeciej części tomu, poszczególni autorzy ukazali rozmaite aspekty historii regionalnej: z perspektywy Sieradza w XVIII w. (prof. Zbigniew Anusik), prywatnych miast w Królestwie Polskim w XIX w. (prof. Ja-

rosław Kita), kapitału żydowskiego w łódzkim przemyśle na przełomie XIX i XX w. (prof. Wiesław Puś). Do tego należy dodać uwagi o działalności na rzecz wsi polskiej ks. Józefa Panasia w okresie międzywojennym (dr Przemysław Stawarz). Następnie zamieszczone są artykuły traktujące o dziejach Łodzi w pierwszych latach po II wojnie światowej (prof. Przemysław Waingertner), o początkach Uniwersytetu Łódzkiego (mgr Piotr Budzyński) oraz o ludziach, którzy na miejscowym gruncie do 1955 r. kierowali walką ze spekulacją (mgr Karolina Feder). Po tych rozważaniach następują teksty charakteryzujące niektóre łódzkie środowiska: dziennikarzy w latach 1957–1970 (dr Grzegorz Mnich), niezależnych inteligentów katolickich, a także kręgi adwokackie doby „karnawału Solidarności” (mgr Rafał Chojnacki), jak i spojrzenie na mieszkańców Łodzi przez pryzmat problemów zaopatrzeniowych w ostatniej dekadzie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dr hab. Krzysztof Lesiakowski).

Z uwag wstępnych należy jeszcze dodać, że poszczególne teksty zostały ujednolicone od strony techniczno-warsztatowej, każdy z nich stanowi jednak odrębną całość. Stąd poszczególne artykuły zachowują sporą autonomię, co do stylu i wewnętrznej struktury.

Na koniec redaktorzy pragną wyrazić wdzięczność wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania tego opracowania. W pierwszym rzędzie autorom artykułów – za okazane zainteresowanie podjętą inicjatywą i profesjonalne opracowanie swoich tekstów. Książka nie mogłaby się jednak ukazać, gdyby swojej życzliwości i poparcia (w tym finansowego) nie udzieliły władze Uniwersytetu Łódzkiego – prof. dr hab. Elżbieta Żądzińska, prorektor ds. nauki, i prof. dr hab. Maciej Kokoszko, dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego. We wdzięcznej pamięci mamy też pomoc ze strony dr hab. Aleksandra Bołdyrewa i dr Magdaleny Pogońskiej-Pol, a także Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego.

Wspólny wysiłek zaowocował – jak sądzimy – okazałym i wartościowym zbiorem studiów naukowych, którym możemy uczcić jubileusz 65. lat życia naszego Szanownego Kolegi – Profesora Leszka Olejnika.

WITOLD JARNO <https://orcid.org/0000-0002-5845-6057>

(Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny)

KRZYSZTOF LESIAKOWSKI <https://orcid.org/0000-0002-6176-6064>

(Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny)

PROFESOR NADZWYCZAJNY DOKTOR HABILITOWANY LESZEK OLEJNIK – SYLWETKA BADACZA

Leszek Olejnik – kierujący Katedrą Historii Polski i Świata po 1945 r. – urodził się 17 czerwca 1955 r. w Łęczycy. Po ukończeniu w 1974 r. Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Konopnickiej w Poddębicach, podjął studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego (dalej UŁ) na kierunku historia (specjalność nauczycielska). Od pierwszych lat studiów interesował się dziejami najnowszymi Polski, co zadecydowało o dokonaniu przez niego wyborze seminarium magisterskiego. Pod opieką naukową prof. dr hab. Barbary Wachowskiej przygotował pracę magisterską pt. *Strajk powszechny w łódzkim przemyśle jedwabniczym w 1934 roku*. Studia magisterskie ukończył w 1978 r., uzyskując dyplom magisterski z wyróżnieniem. Został także uhonorowany – uchwałą Senatu UŁ – Medalem „Za Chlubne Studia”.

Po ukończeniu studiów został 1 października 1978 r. zatrudniony w Zakładzie Historii Politycznej Najnowszej Międzyuczelnianego Instytutu Nauk Politycznych UŁ, kolejno na stanowiskach: asystenta stażysty (1978–1979), asystenta (1979–1980), starszego asystenta (1980–1986) i adiunkta (1986–1991). Podjął wówczas badania z zakresu historii prasy oraz dziennikarstwa łódzkiego, czego ukoronowaniem była praca doktorska pt. *Łódzki ośrodek prasowy wobec przemian politycznych w Polsce w latach 1945–1949* – obroniona w czerwcu 1986 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ. Jej promotorem był doc. dr hab. Stefan Wojtkowiak. Na jej podstawie L. Olejnik otrzymał – uchwałą Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ

z 26 czerwca 1986 r. – stopień naukowy doktora nauk humanistycznych¹. Wspomniana praca została w 1987 r. nagrodzona w Ogólnopolskim Konkursie im. A. Zawadzkiego za wyróżniające się opracowania poświęcone najnowszym dziejom Polski. Niestety, autorowi nie udało się wówczas wydać drukiem całości rozprawy doktorskiej, a jedynie niektóre – choć bardzo ważne – jej fragmenty. Były to przede wszystkim artykuły: *Łódzkie środowisko dziennikarskie w latach 1945–1949* („Rocznik Łódzki” 1987, t. 37) oraz *Kształtowanie się łódzkiego ośrodka prasowego w latach 1945–1949* („Acta Universitatis Lodzianis. Politologia” 1990, t. 20). Wyniki swoich badań L. Olejnik prezentował podczas licznych konferencji krajowych, jak również międzynarodowych. Dla przykładu, w końcu lat osiemdziesiątych XX w. uczestniczył w międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej dziejom Żydów w Łodzi. Jej rezultaty zostały opublikowane w zbiorze pt. *Dzieje Żydów w Łodzi 1820–1944. Wybrane problemy*, pod red. W. Pusia i S. Liszewskiego, Łódź 1991 – a wersja w języku angielskim ukazała się w oksfordzkim periodyku „Polin. A Journal of Polish-Jewish Studies”, także w roku 1991. Zamieszczony we wspomnianej publikacji tekst autorstwa L. Olejnika dotyczył początków łódzkiej prasy żydowskiej. W latach osiemdziesiątych XX w. krąg jego zainteresowań badawczych wykroczył poza problematykę dziejów łódzkiej prasy, czego efektem była monografia pt. *Grand Hotel w Łodzi 1888–1988* – napisana wspólnie z dwoma innymi badaczami Kazimierzem Badziakiem i Bolesławem Pełką (monografia ta wydana została w 1988 r.)².

Po likwidacji w 1991 r. Międzyuczelnianego Instytutu Nauk Politycznych – dr L. Olejnik został zatrudniony 1 października 1991 r. na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Polski Współczesnej w Instytucie Historii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ. Wówczas też podjął nowy nurt badawczy w swej pracy naukowej, związany z problematyką narodowościową Polski po II wojnie światowej. Zainteresowania te skoncentrowane zostały wokół przygotowywanej rozprawy habilitacyjnej pt. *Polityka narodowościowa Polski w latach 1944–1960*. Po przemianach politycznych zainicjowanych w 1989 r. zniknęły ograniczenia cenzuralne oraz zaistniały większe możliwości dostępu do źródeł archiwalnych, co pozwoliło na bardziej obiektywną prezentację kwestii narodowościowych, silnie dotąd upolitycznionych³.

¹ Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego (dalej AUŁ), Przewód habilitacyjny Olejnika Leszka 2003–2004, sygn. 748, Odpis dyplomu doktorskiego L. Olejnika z 26 VI 1986 r., k. 9.

² Tamże, Życiorys L. Olejnika z 2003 r., k. 2.

³ Tamże.

Pozą dominującą w jego badaniach naukowych problematyką narodowościową powojennej Polski – w kręgu zainteresowań L. Olejnika znalazły się także sprawy związane z dziejami prasy i dziennikarstwa łódzkiego w całym XX w., jak też z zakresu najnowszej historii środkowej Polski – czego efektem były liczne publikacje skupione na powyższych tematach badawczych. Doktor L. Olejnik brał czynny udział w wielu sesjach i konferencjach naukowych zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, na których wygłaszał referaty bądź komunikaty, głównie z zakresu problematyki narodowościowej. Rezultaty swych badań naukowych prezentował m.in. na sesji naukowej w Słupsku (1995 r. – sesja „Ziemie Zachodnie i Północne po II wojnie światowej”, gdzie wygłosił referat pt. *Ziemie Odzyskane w polityce narodowościowej państwa polskiego w latach 1945–1949*), w Rzeszowie (1996 r. – międzynarodowa sesja naukowa „Polska i Ukraina po II wojnie światowej”, gdzie przedstawił referat pt. *Problem ukraiński w polityce narodowościowej Polski w latach 1944–1957*) oraz w Toruniu (1999 r. – sesja naukowa „Wrzesień 1939 r. i jego konsekwencje dla ziem zachodnich II Rzeczypospolitej”, gdzie wygłosił komunikat naukowy pt. *Rozwiązanie przez władze polskie w latach 1945–1946 kwestii grup narodowościowych uprzywilejowanych w czasie okupacji niemieckiej*). Doktor L. Olejnik nawiązał także w latach dziewięćdziesiątych XX w. współpracę z redakcją czasopisma „Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa” (Poznań) oraz opublikował w tym czasopiśmie dwa artykuły: *Polityka państwa wobec mniejszości czeskiej w latach 1945–1950* (1997, t. 6, z. 1) oraz *Polityka państwa polskiego wobec Rosjan po II wojnie światowej* (1997, t. 6, z. 2). Oprócz problematyki narodowościowej w skali ogólnopolskiej rozwinął również badania naukowe z zakresu tejże tematyki w Łodzi i szeroko rozumianym regionie łódzkim, publikując na ten temat kilka artykułów naukowych, m.in.: *Łódź wielonarodowa w pierwszych latach po II wojnie światowej* („Rocznik Łódzki” 1998, t. 45), *Spółeczność żydowska w Łodzi w latach 1945–1950* („Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1997, t. 60) oraz *Wojewódzki Komitet Żydowski w Łodzi – powstanie i główne kierunki działalności w latach 1945–1950* („Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1998, nr 3). Nawiązał także bliższą współpracę z Muzeum Braci Czeskich w Żelowie, uczestnicząc w podejmowanych tam przedsięwzięciach naukowych i wydawniczych, m.in. opracował dzieje zboru ewangelicko-reformowanego po II wojnie światowej (*Zbór ewangelicko-reformowany w Żelowie na tle dziejów tej miejscowości od 1939 r. oraz Muzeum Braci Czeskich w Żelowie*)⁴.

⁴ Tamże, Informacja o dotychczasowej pracy naukowej L. Olejnika, z 11 VI 2003 r., k. 4–5.

Równolegle zajmował się także historią najnowszej Polski Środkowej, publikując z tego zakresu na przełomie XX i XXI w. trzy artykuły naukowe: *Reforma podziału administracyjnego Polski w 1975 r., z szerszym uwzględnieniem regionu łódzkiego* („Rocznik Łódzki” 1995, t. 42), *Wojewodowie, prezydenci i przewodniczący prezydiów rad narodowych szczebla wojewódzkiego w Łodzi (1945–1994)* („Rocznik Łódzki” 1994, t. 41) oraz *NSZZ „Solidarność” w Łodzi – powstanie i główne kierunki działalności w latach 1980–1981, [w:] Opozycja i opór społeczny w Łodzi w latach 1956–1981* (Warszawa 2003). W kręgu zainteresowań badawczych L. Olejnika znajdowały się nadal pogłębione badania dziejów prasy i dziennikarstwa łódzkiego w XX w., czego efektem było opublikowanie kolejnych trzech artykułów naukowych dotyczących Wydawnictwa Jana Stypułkowskiego w Łodzi w okresie II Rzeczypospolitej, łódzkich organizacji dziennikarskich w latach 1916–1939 oraz ich problematyki w ujęciu narodowościowym (np. artykuł pt. *Środowisko dziennikarskie w Łodzi (1918–1939). Problemy koegzystencji trzech grup narodowościowych, [w:] Polacy – Niemcy – Żydzi w Łodzi w XIX–XX wieku. Sąsiedzi dalecy i bliscy*. Praca została wydana w 1997 r., wersję niemieckojęzyczną tej monografii opublikowano w 1999 r. w Osnabrück)⁵.

Od 1 października 1999 r. dr L. Olejnik pracował nadal w Katedrze Historii Polski Współczesnej – ale na stanowisku starszego wykładowcy, co było związane z przedłużaniem się prac nad ukończeniem (wspomnianej wcześniej) rozprawy habilitacyjnej⁶. W trakcie swej pracy zawodowej w latach dziewięćdziesiątych XX w. prowadził różnego rodzaju zajęcia dydaktyczne, jak: ćwiczenia, proseminaria, wykłady kursowe z historii Polski po 1939 r., wykłady monograficzne z zakresu problematyki narodowościowej po II wojnie światowej oraz polityki zagranicznej Polski, jak również seminaria magisterskie: od 1997 r. na studiach wieczorowych, a od 2000 r. na studiach dziennych. Do czasu uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego L. Olejnik wypromował łącznie 22 magistrów historii. Prace magisterskie powstałe pod jego kierunkiem wykazują się wysokim poziomem merytoryczno-naukowym, czego dowodem może być fakt, że dwie z nich napisane zostały przez studentów wyróżnionych później Medalami „Za Chlubne Studia”. Warto tu dodać, iż oprócz zajęć dla studentów historii, dr L. Olejnik prowadził również zajęcia dla studentów etnologii oraz kierunków ekonomicznych.

Zwieńczeniem badań naukowych prowadzonych przez dr L. Olejnika, skupionych zasadniczo na problematyce narodowościowej Polski po II wojnie światowej, była rozprawa habilitacyjna pt. *Polityka narodowościowa*

⁵ Tamże, k. 5–6.

⁶ Tamże, Kwestionariusz osobowy L. Olejnika z 2003 r., k. 7.

Polski w latach 1944–1960, wydana przez Wydawnictwo UŁ w 2003 r. Dnia 12 czerwca tego roku powołano komisję, która 1 lipca pozytywnie rozpatrzyła podanie dr. L. Olejnika o otwarcie przewodu habilitacyjnego oraz jego dotychczasowy dorobek naukowy i przedstawiła wniosek o wszczęcie wspomnianego przewodu. Na tej podstawie Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ w dniu 3 lipca podjęła stosowną uchwałę i powołała trzech recenzentów, którymi zostali: prof. dr hab. Andrzej Pilch (emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego), prof. dr hab. Stanisław Łach (Akademia Pedagogiczna w Słupsku) oraz prof. nadzw. dr hab. Włodzimierz Kozłowski (UŁ)⁷. Temat pracy habilitacyjnej należał do problemów złożonych i o skomplikowanych uwarunkowaniach politycznych w dziejach najnowszych Polski. Jego realizacja była efektem długoletnich i czasochłonnych badań prowadzonych w archiwach państwowych i resortowych (Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych). Zarówno recenzowana rozprawa habilitacyjna, jak i dotychczasowy dorobek naukowy dr. L. Olejnika otrzymały ze strony wszystkich recenzentów pochlebne opinie. Dla przykładu prof. dr hab. Andrzej Pilch tak podsumował swą opinię:

Tok wywodów zawartych w rozprawie jest daleki od jakichkolwiek schematycznych ujęć, stanowi natomiast przykład przedstawienia możliwie jak najbardziej obiektywnego obrazu wydarzeń. Autor, krytyczny wobec źródeł różnej proveniencji, wprowadził do obiegu naukowego bardzo wiele cennych i celnych ustaleń, wyjaśnień, komentarzy i faktów szczegółowych⁸.

Równie pozytywne oceny zawierały opinie dwóch pozostałych recenzentów. Profesor dr hab. Stanisław Łach napisał:

Rozprawa habilitacyjna dr. Leszka Olejnika posiada duże walory naukowe. Jest to najpełniejsze jak dotąd opracowanie naukowe w polskiej literaturze historycznej poświęcone polityce narodowościowej Polski w latach 1944–1960. [...] Autor rozprawy wniósł znaczący wkład w badania złożonego problemu mniejszości narodowych. Poszerzył naszą wiedzę historyczną o mniejszościach narodowych o wiele nowych elementów pod względem faktograficznym. Dokonał pełnego przeglądu naszej wiedzy i zweryfikował wiele poglądów i ocen budzących wątpliwości, dając swoją ocenę opisywanych kwestii⁹,

⁷ Tamże, Wyciąg z protokołu Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, z 3 VII 2003 r., k. 21.

⁸ Tamże, Opinia dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Leszka Olejnika, sporządzona przez prof. dr hab. Andrzeja Pilcha, z 3 X 2003 r., k. 38.

⁹ Tamże, Opinia dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Leszka Olejnika, sporządzona przez prof. dr hab. Stanisława Łacha, z 3 X 2003 r., k. 43.

natomiast prof. nadzw. dr hab. W. Kozłowski:

Oceniana rozprawa dotyczy bardzo ważnego fragmentu dziejów państwa polskiego po 1945 r. Autor gruntownie wykorzystał dostępną bazę źródłową w postaci archiwaliów i publikacji. Zebrany materiał został poddany gruntownej analizie, weryfikacji i – co ważne – uporządkowaniu. Wnioski i oceny są wyważone, spokojne. [...] Autor przepracował ogrom materiału, a badania te zostały zwieńczone dużą monografią, która stanowi ważkie osiągnięcie naukowe¹⁰.

Wszystkie trzy recenzje kończyły się jednoznacznymi konkluzjami, iż dotychczasowy dorobek naukowy, rozprawa habilitacyjna oraz osiągnięcia dydaktyczne dr. L. Olejnika stanowią podstawę do przeprowadzenia dalszych etapów przewodu habilitacyjnego. Do czasu uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego, dr L. Olejnik opublikował drukiem ogółem 49 tekstów, z czego 8 przed i 41 po obronie pracy doktorskiej.

Kolokwium habilitacyjne dr. L. Olejnika odbyło się 20 listopada 2003 r. i zakończyło się podjęciem przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ uchwały o nadaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie historii Polski po II wojnie światowej¹¹. Dnia 23 lutego 2004 r. Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów Naukowych zatwierdziła wspomnianą uchwałę, a 24 maja 2004 r. L. Olejnik otrzymał dyplom UŁ, który stwierdzał nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego¹².

Po zatwierdzeniu uchwały przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów Naukowych – dr hab. L. Olejnik został zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego w swej dotychczasowej Katedrze Historii Polski Współczesnej, utworzonej w 1991 r. i kierowanej do 1999 r. przez prof. dr. hab. Stefana Banasiaka, a następnie przez prof. dr. hab. Włodzimierza Kozłowskiego. Po zmianach strukturalnych Instytutu Historii, katedra została 1 października 2011 r. przekształcona w Katedrę Historii Polski i Świata po 1945 r. Po przejściu jej dotychczasowego kierownika (prof. dr. hab. W. Kozłowskiego) na emeryturę, prof. nadzw. dr hab. L. Olejnik został z dniem 1 października 2014 r. jej nowym kierownikiem i stanowisko to zajmuje do chwili obecnej.

¹⁰ Tamże, Opinia dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Leszka Olejnika, sporządzona przez prof. nadzw. dr. hab. Włodzimierza Kozłowskiego, z 22 IX 2003 r., k. 29.

¹¹ Tamże, Protokół nr 4 z posiedzenia nadzwyczajnego Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, z 20 XI 2003 r., k. 75.

¹² Tamże, Pismo Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, z 23 II 2004 r., k. 95 i Dyplom nadania L. Olejnikowi stopnia naukowego doktora habilitowanego, z 24 V 2004 r., k. 96.

W czasie swej pracy w UŁ był wielokrotnie nagradzany przez Rektora UŁ (w 1987, 1992, 1998, 2001, 2004, 2007, 2010, 2011, 2015, 2016 i 2018 r.) jak również przez Prezydenta Miasta Łodzi (nagroda zespołowa 2001 r.). Rozprawa habilitacyjna została uhonorowana Nagrodą Historyczną tygodnika „Polityka” (za 2003 r.). Jest także posiadaczem „Złotej Odznaki UŁ”. Podczas pracy na Uczelni prof. nadzw. dr hab. L. Olejnik nie stronił od wykonywania zajęć pozasłużbowych. Wyrazem tego było m.in. uczestnictwo w działaniach Zarządu Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Poza tym był członkiem Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, jako reprezentant pomocniczych pracowników naukowych (1996–2002). Współpracował także z Płockim Towarzystwem Naukowym Oddział w Łęczycy oraz z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Łodzi.

Jako samodzielny pracownik naukowy dr hab. Leszek Olejnik – od września 2006 r. – zatrudniony był na stanowisku profesora nadzwyczajnego UŁ (dodatkowo przez kilka lat pracował w Wyższej Szkole Menedżerskiej w Warszawie) i rozwijał swoje dotychczasowe badania nad problematyką narodowościową. Efektem tych badań była ważna książka *Zdraycy Narodu? Losy volksdeutschów w Polsce po II wojnie światowej* wydana w 2006 r. Z czasem coraz więcej uwagi prof. nadzw. L. Olejnik zaczął poświęcać życiu mniejszości narodowych w Łodzi. Warto w tym miejscu odnotować następujące Jego studia: *Żydzi łódzcy w latach 1956–1972*, [w:] *Spółeczność żydowska w PRL przed kampanią antysemicką lat 1967–1968 i po niej* (Warszawa 2009); *Struktury życia społeczno-politycznego łódzkich Żydów w latach 1945–1950*, [w:] *Spółeczność żydowska i niemiecka w Łodzi po 1945 roku* (Łódź 2010); *Czesi i Słowacy. Stowarzyszenia Czechów i Słowaków w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej* (Kraków 2013); *Rosjanie. Stowarzyszenia Rosjan w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej* (Kraków 2013). Kontynuował także badania nad historią regionalną. W poszukiwaniach tych zaznaczyły się nowe wątki. Chodzi tu o studia dotyczące NSZZ „Solidarność” i nad zjawiskami powiązаныmi z tym ruchem społecznym. Warto tutaj zwrócić uwagę na publikacje traktujące o łódzkiej prasie okresu stanu wojennego, np. *Prasa podziemna stanu wojennego w Łodzi (1981–1983)* („Rocznik Łódzki” 2016, t. 65), jak również o nastrojach w środowisku studenckim w latach 1980–1981, np. *Recepcja porozumień sierpniowych w środowisku akademickim Łodzi*, [w:] *Łódzki strajk studencki. Styczeń–luty 1981 r. Spojrzenie po latach* (Łódź–Warszawa 2014). W nurt badań regionalnych wpisują się także teksty dr hab. L. Olejnika dotyczące dziejów miast. W tym zakresie może się on pochwalić

istotnymi osiągnięciami. Gruntownie przebadał powojenne dzieje Konstancynowa Łódzkiego (*Konstancynów Łódzki. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź 2006, s. 239–383), Głowna (*Głowno. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź–Głowno 2010, s. 337–474) czy Sieradza (*Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 169–320). Wspólnie z trzema innymi autorami przygotował i wydał monografię innej „małej ojczyzny” – tzn. gminy Zadzim w XX w. (*Gmina Zadzim 1919–2009* – współautorzy Albin Głowacki, Krzysztof Lesiakowski, Maria Nartnowicz-Kot, Łódź 2010). Studia te wzbudzały zainteresowanie czytelników, zostały także uhonorowane różnymi nagrodami. Za badania nad dziejami Sieradza L. Olejnik wraz z całym zespołem otrzymał Nagrodę Rektora UŁ za „szczególne osiągnięcia naukowe w obszarze nauk humanistycznych” (2015).

Obok powyższych głównych wątków, w dorobku prof. nadzw. L. Olejnika można też znaleźć publikacje, które stanowią odpowiedź na okolicznościowe wydarzenia. Choćby na 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości opublikował on artykuł poświęcony jednemu z łodzian, zaangażowanemu w walkę i pracę na rzecz niepodległej Rzeczypospolitej: *Antoni Purlal (1895–1943). Karty z życiorysu*, [w:] *Łódzcy bohaterowie 1918 roku* (red. W. Jarno, P. Waingertner, Łódź 2018).

Doktor hab. prof. nadzw. Leszek Olejnik legitymuje się także znacznymi osiągnięciami w zakresie kształcenia młodego pokolenia historyków. Przez całe życie zawodowe prowadził zajęcia dydaktyczne dla studentów. Dotyczyło to właściwie wszystkich rodzajów zajęć dydaktycznych w postaci ćwiczeń, konwersatoriów, proseminarium, wykładów kursowych, monograficznych i specjalizacyjnych oraz seminarium licencjackiego czy magisterskiego. Na tych ostatnich był opiekunem naukowym około siedemdziesięciu prac magisterskich i kilkunastu licencjackich (część z nich powstała w Wyższej Szkole Menedżerskiej). Niektóre z nich były na tyle wartościowe, że zostały wydane w formie książek. Świadczy do dobrze o wysokim poziomie seminarium magisterskiego prowadzonego przez L. Olejnika. Podobnie rzecz się miała z innymi zajęciami – zawsze cieszyły się one dużą popularnością wśród studentów i ich uznaniem. Ponadto prowadził seminarium doktorskie, na którym wypromował dwóch doktorów (Grzegorz Mnich¹³ – 2014 i Przemysław Stawarz¹⁴ – 2016).

¹³ G. Mnich, *Łódzka prasa codzienna w okresie stalinowskim (1948–1956)*, Łódź 2014.

¹⁴ P. Stawarz, *Książd Pułkownik Józef Panaś (1887–1940): Kapelan Legionów Polskich, działacz społeczny i publicysta*, Łódź 2016 [maszynopis pracy doktorskiej w Bibliotece UŁ].

Publikacje prof. nadzw. L. Olejnika są oparte na szeroko zakrojonych badaniach archiwalnych. Wnoszą wiele cennych ustaleń do polskiej historiografii i cieszą się uznaniem w środowisku polskich historyków zajmujących się problematyką narodowościową oraz dziejami regionu łódzkiego. Czynnie uczestniczy też w życiu naukowym środowiska historycznego, prezentując swoje ustalenia badawcze na konferencjach i spotkaniach naukowych, organizowanych przez instytucje naukowe oraz kulturalne.

WYKAZ DOROBKU NAUKOWEGO

Rozprawa doktorska: *Łódzki ośrodek prasowy wobec przemian politycznych w Polsce w latach 1945–1949*, Łódź 1986 (maszynopis).

PUBLIKACJE

1. *W sprawie badań nad dziejami prasy łódzkiej w latach 1945–1948*, „Acta Universitatis Lodziensis. Politologia” 1981, nr 3, s. 207–210.
2. *Z dziejów łódzkiej prasy studenckiej w latach 1945–1948*, [w:] „*Tradycje i współczesność ruchu młodzieżowego*”. Zeszyt specjalny – *Materiały z III Ogólnopolskiego Seminarium Prasoznawczego (Katowice 1980)*, red. J. Mądry, Katowice 1981, s. 55–60.
3. *Studenckie czasopisma w łódzkim ośrodku akademickim w latach 1945–1973*, [w:] *Szkice do dziejów ruchu młodzieżowego w środowisku akademickim Łodzi 1945–1973*, red. A. Lech, Łódź 1982, s. 240–263.
4. *Prasa łódzka wobec referendum ludowego 1946 r.*, „Acta Universitatis Lodziensis. Politologia” 1984, nr 12, s. 123–143.
5. *Sto strajkowych dni. Pół wieku temu*, „Nasze Życie”, 4 V 1984, nr 18, s. 3.
6. *Zanim ogłoszono Manifest...*, „Nasze Życie”, 27 VII 1984, nr 29/30, s. 3.
7. *Problemy przemian wsi polskiej w świetle prasy ZMW RP „Wici” (1944–1948)*, „Łódzkie Zeszyty Historyczne” 1984, z. 2, s. 132–136.
8. *Z dziejów prasy młodzieżowej w Łodzi w latach 1945–1948*, „Łódzkie Zeszyty Historyczne” 1985, z. 1, s. 87–101.
9. *Od „Życia Włókienniczego” do „Naszego Życia”*, „Nasze Życie”, 14 III 1986, nr 11, s. 3 i 5.
10. *Łódzkie środowisko dziennikarskie w latach 1945–1949*, „Rocznik Łódzki” 1987, t. 37, s. 227–246.
11. *Grand Hotel – epizod z przeszłości*, „Odgłosy” 1988, nr 24, s. 1 i 4.
12. *Grand Hotel w Łodzi 1888–1988*, Łódź 1988 (współautorzy: Kazimierz Badziak i Bolesław Pełka).

13. *Kształtowanie się łódzkiego ośrodka prasowego w latach 1945–1949*, „Acta Universitatis Lodziensis. Politologia” 1990, nr 20, s. 119–140.
14. *Sąsiedzi na Wschodzie – ewolucja pełna znaków zapytania* (współautorzy: Stefan Wojtkowiak i Krzysztof Jurek), [w:] *Polska wobec problemu jednoczenia Europy – warianty strategii. Studium politologiczne*, red. Z. Grzelak, Łódź 1990.
15. *Litwa – tradycje i przesłanki niepodległości*, „Dziś. Przegląd Społeczny”, marzec 1991, t. 2, nr 3 (6), s. 45–62 (współautorzy: Stefan Wojtkowiak i Krzysztof Jurek).
16. *Z dziejów prasy żydowskiej w Łodzi w latach 1904–1918*, [w:] *Dzieje Żydów w Łodzi 1820–1944. Wybrane problemy*, red. W. Puś, S. Liszewski, Łódź 1991, s. 140–156 (wydanie w języku angielskim: *The Emergence of the Yiddish Press in Lodz (1904–1918)*, „Polin. A Journal of Polish-Jewish Studies” 1991, vol. 6, s. 105–118).
17. *Dzieje Studium Dziennikarsko-Publicystycznego w Łodzi w latach 1945–1949*, [w:] *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska przy współpracy D. Grzelewskiej-Mikołajczyk, t. 18, Warszawa 1992, s. 133–149.
18. *Dziennikarze łódzcy w pierwszych latach Polski Ludowej*, [w:] *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska przy współpracy D. Grzelewskiej-Mikołajczyk, t. 18, Warszawa 1992, s. 44–64.
19. *Feliks Bąbol (1914–1986)*, [w:] *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska przy współpracy D. Grzelewskiej-Mikołajczyk, t. 18, Warszawa 1992, s. 159–163.
20. *Jan Kazimierz Wojtyński (1899–1967)*, [w:] *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska przy współpracy D. Grzelewskiej-Mikołajczyk, t. 18, Warszawa 1992, s. 185–192.
21. *Z dziejów ruchu korespondentów robotniczych i chłopskich w Łodzi (1945–1949)*, [w:] *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska przy współpracy D. Grzelewskiej-Mikołajczyk, Warszawa 1992, t. 18, s. 261–269.
22. *Wojewodowie, prezydenci i przewodniczący prezydium rad narodowych szczebla wojewódzkiego w Łodzi (1945–1994)*, „Rocznik Łódzki” 1994, t. 41, s. 71–87.
23. (Rec.) *75-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę. Łódź i województwo łódzkie. Materiały z sesji naukowej. Łódź 12 XI 1993*, red. K. Badziak, J. Szymczak, „Rocznik Łódzki” 1994, t. 41, s. 249–253.
24. *Z dziejów prasy łódzkiej. „Kurjer Łódzki” i „Echo” – wydawnictwa Jana Stypułtowskiego (1919–1939)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1995, nr 52, s. 143–162.

25. *Reforma podziału administracyjnego Polski w 1975 r. (z szerszym uwzględnieniem regionu łódzkiego)*, „Rocznik Łódzki” 1995, t. 42, s. 159–189.
26. (Rec.) Włodzimierz Kozłowski, *Artyleria polskich formacji wojskowych podczas I wojny światowej*, Łódź 1993, „Rocznik Łódzki” 1995, t. 42, s. 262–264.
27. *Żydzi w Sieradzkim w pierwszych latach po wyzwoleniu*, „Na Sieradzkich Szlakach” 1996, nr 4, s. 10–12.
28. *Polityka państwa polskiego wobec mniejszości czeskiej w latach 1945–1950*, „Sprawy Narodowościowe – Nowa Seria” 1997, t. 4, z. 1 (10), s. 183–204.
29. *Polityka państwa polskiego wobec Rosjan po II wojnie światowej*, „Sprawy Narodowościowe – Nowa Seria” 1997, t. 4, z. 2 (11), s. 75–91.
30. *Społeczność czeska w regionie łódzkim w latach 1945–1957*, „Rocznik Łódzki” 1997, t. 44, s. 169–185.
31. *Społeczność żydowska w Łodzi w latach 1945–1950. Zarys problemu*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1997, nr 60, s. 125–148.
32. *Środowisko dziennikarskie w Łodzi (1918–1939). Problemy koegzystencji trzech grup narodowościowych*, [w:] *Polacy – Niemcy – Żydzi w Łodzi w XIX–XX wieku. Sąsiedzi dalecy i bliscy*, red. P. Samuś, Łódź 1997, s. 386–401 (wydanie w języku niemieckim: *Journalismus und Journalisten in Lodz 1918–1939. Zur Koexistenz der drei Nationalitätengruppen im Pressewesen*, [w:] *Polen, Deutsche und Juden in Lodz 1820–1939. Eine schwierige Nachbarschaft*, hrsg. von J. Hensel, Osnabrück 1999, s. 307–323).
33. *Ziemie Odzyskane w polityce narodowościowej państwa polskiego w latach 1945–1949*, [w:] *Władze komunistyczne wobec Ziem Odzyskanych po II wojnie światowej. Materiały z konferencji*, red. S. Łach, Słupsk 1997, s. 141–160.
34. (Rec.) Edita Štěřikova, *Země octu. Z historie a ze vzpominek výroči reemigrace potomku českých exulantu*, Praha 1995, ss. 503, „Rocznik Łódzki” 1997, t. 44, s. 293–295.
35. *Łódź wielonarodowa w pierwszych latach po II wojnie światowej*, „Rocznik Łódzki” 1998, t. 45, s. 185–210.
36. *Problem ukraiński w polityce narodowościowej państwa polskiego w latach 1944–1957*, [w:] *Polska i Ukraina po II wojnie światowej*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 1998, s. 109–127.
37. *Wojewódzki Komitet Żydowski w Łodzi – powstanie i główne kierunki działalności (1945–1950)*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1998, nr 3 (187), s. 3–22.

38. *Zbór ewangelicko-reformowany w Zelowie na tle dziejów tej miejscowości od 1939 r.*, [w:] *Życie, dzieje i terażniejszość braci czeskich w Zelowie*, red. J. Kriegseisen, Zelów 1998, s. 67–90.
39. (Rec.) Krzysztof Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998, „Rocznik Łódzki” 1998, t. 45, s. 316–317.
40. (Rec.) *Łódź wielonarodowa i wielowyznaniowa a idea tolerancji*, Łódź 1997, ss. 68, „Rocznik Łódzki” 1998, t. 45, s. 317–319.
41. *Mniejszości narodowe w Łodzi w latach 1945–1950*, „Kronika Miasta Łodzi” 1999, z. 1–2, s. 193–203.
42. *Muzeum braci czeskich w Zelowie*, „Rocznik Łódzki” 1999, t. 46, s. 187–190.
43. *Organizacje dziennikarskie w Łodzi (1916–1939)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1999, nr 66, s. 65–86.
44. *Z dziejów teatru żydowskiego w Łodzi po II wojnie światowej*, [w:] *Łódzkie sceny żydowskie*, red. M. Leyko, Łódź 2000, s. 143–152.
45. *Po akcji „Wisła”. Ewolucja polityki państwa wobec mniejszości ukraińskiej w latach 1947–1958*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 2001, nr 71, s. 159–188.
46. *Geneza NSZZ „Solidarność”*, [w:] *Z dziejów NSZZ „Solidarność” w regionie Ziemi Łódzkiej. Materiały z sesji popularnonaukowej, Łódź – 29 września 2000*, red. J. Chańko, Łódź 2001, s. 33–56.
47. *Rozwiązanie przez władze polskie w latach 1945–1946 kwestii grup narodowościowych uprzywilejowanych w czasie okupacji niemieckiej*, [w:] *Wrzesień 1939 i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, red. R. Sudziński i W. Jastrzębski, Toruń–Bydgoszcz 2001, s. 347–262.
48. *Problemy z określeniem struktury narodowościowej Polski po II wojnie światowej*, „Zeszyty Wiejskie” 2002, z. 6, s. 257–267.
49. *NSZZ „Solidarność” w Łodzi – powstanie i główne kierunki działalności w latach 1980–1981*, [w:] *Opozycja i opór społeczny w Łodzi w latach 1956–1981*, red. K. Lesiakowski, Warszawa 2003, s. 92–109.
50. *Polityka narodowościowa Polski w latach 1944–1960*, Łódź 2003, ss. 640.
51. „Biuletyn Łódzki”, [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 450–451.
52. *Łódzka Solidarność 13 XII 1981 – 13 I 1990*, [w:] *Zatrzymane w kadrze. Solidarność. Region Ziemia Łódzka 1980–1990*, Łódź 2005, s. 15–27.
53. *Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność*, [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 458.

54. *Prezydium Zarządu Regionu NSZZ Solidarność Ziemi Łódzkiej*, [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 462.
55. *Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ Solidarność Ziemi Łódzkiej*, [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 468.
56. *Konstantynów Łódzki po 1989 roku*, [w:] *Konstantynów Łódzki. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź 2006, s. 351–383.
57. *Konstantynów Łódzki w latach 1945–1989*, [w:] *Konstantynów Łódzki. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź 2006, s. 239–349.
58. *Zdraycy Narodu? Losy volksdeutschów w Polsce po II wojnie światowej*, Warszawa 2006, ss. 276.
59. *Żydzi łódzcy w latach 1956–1972*, [w:] *Spółeczność żydowska w PRL przed kampanią antysemitką lat 1967–1968 i po niej*, red. G. Berendt, Warszawa 2009, s. 123–136.
60. *Główno po 1989 r.*, [w:] *Główno. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź–Główno 2010, s. 433–474.
61. *Główno w latach 1945–1989*, [w:] *Główno. Dzieje miasta*, red. M. Nartnowicz-Kot, Łódź–Główno 2010, s. 337–431.
62. *Gmina Zadzim 1919–2009* (współautorzy Albin Głowacki, Krzysztof Lesiakowski, Maria Nartnowicz-Kot), Łódź 2010, ss. 401.
63. *Struktury życia społeczno-politycznego łódzkich Żydów w latach 1945–1950*, [w:] *Spółeczność żydowska i niemiecka w Łodzi po 1945 roku*, Łódź 2010, s. 139–162.
64. *Polski Sierpień 1980 roku: przyczyny, przebieg wydarzeń i ich skutki*, [w:] *Czas nadziei 1980–1981: NSZZ „Solidarność” w Bełchatowie na tle sytuacji w kraju i regionie*, red. S. Pilarski, D. Rogut, Łódź 2011, s. 13–35.
65. *Czesi i Słowacy. Stowarzyszenia Czechów i Słowaków w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej*, Kraków 2013, s. 139–162.
66. *Rosjanie. Stowarzyszenia Rosjan w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej*, Kraków 2013, s. 109–127.
67. *Wysiedlenie Niemców z Europy Środkowo-Wschodniej w polityce międzynarodowej (1939–1945). Wybrane problemy*, [w:] *Si vis pacem, para bellum. Bezpieczeństwo i polityka Polski. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Tadeuszowi Dubickiemu*, Częstochowa–Włocławek 2013, s. 701–719.

68. *Przed strajkiem – „Solidarne czekanie”, [w:] Łódzki strajk studencki. Styczeń–luty 1981 r. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Warszawa 2014, s. 97–113.
69. *Recepcja porozumień sierpniowych w środowisku akademickim Łodzi*, [w:] *Łódzki strajk studencki. Styczeń–luty 1981 r. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Warszawa 2014, s. 67–90.
70. *Rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny Sieradza 1975–1989*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 301–320.
71. *Struktury niezależne 1945–1975*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 199–221.
72. *Wysiedlenie Ukraińców z Polski w latach 1944–1946*, [w:] *Wokół spraw trudnych, bolesnych i zapomnianych. Studia i szkice*, red. E. Kowalczyk, L. Ladorucka, W. Marciniak, B. Szubtarska, J. Żelazko, Łódź 2014, s. 909–928.
73. *Życie gospodarcze 1945–1975*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 223–250.
74. *Życie polityczne 1945–1975*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 169–197.
75. *Życie polityczne i władze Sieradza 1975–1990*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 281–299.
76. *Życie społeczno-kulturalne 1945–1975*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Sieradz 2014, s. 251–279.
77. (Rec.) Tomasz Romanowicz, *Dzieje Żydów w Głownie*, „Rocznik Łódzki” 2015, t. 63, s. 254–256.
78. *Prasa podziemna stanu wojennego w Łodzi (1981–1983)*, „Rocznik Łódzki” 2016, t. 65, s. 53–81.
79. *Ruch ludowy w powiecie sieradzkim w okresie „odwilży popaździernikowej” (1956–1958)*, „Zeszyty Wiejskie” 2016, z. 22, s. 697–712.
80. (Rec.) *Zapamiętane z Brückstädt. Wspomnienia wojenne mieszkańców ziemi uniejowskiej*, red. T. Wójcik, Uniejów 2014, ss. 438, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2016, t. 15, s. 187–189.
81. *Antoni Purtal (1895–1943). Karty z życiorysu*, [w:] *Łódzcy bohaterowie 1918 roku*, red. W. Jarno, P. Waingertner, Łódź 2018, s. 159–187.
82. *Prof. Stefan Banasiak (1929–2018). Historyk dziejów najnowszych i dyrektor Instytutu Historii UŁ. Pro memoriam*, „Rocznik Łódzki” 2018, t. 68, s. 287–296.